«فرهیختگان» گزارش می‌دهد

مشاغل خانگی ۵ برابر شده‌اند ولی محافظت می‌خواهند

پانیذ رحیمی
خبرنگار

در جوامع درحال توسعه و حتی اقتصادهای توسعه‌یافته کسب‌وکارهای خانگی به عنوان یکی از ابزارهای رشد اقتصادی و حل مشکل بیکاری به ویژه برای زنان به شمار می‌رود. نقش این نوع از کسب‌وکارها در توسعه منطقه‌ای و ملی سبب توجه بیش از پیش دولت‌ها به این مقوله و تدوین خط مشی‌های حمایتی خاص از این نوع از کسب‌وکارها می‌شود. آنچنان که مرکز آمار ایران به تازگی اعلام کرده، طبق داده‌های رسمی نرخ بیکاری کشور به ۷٫۹ درصد رسیده است. البته این مقدار برای مردان ۶٫۳ و برای زنان ۱۵٫۴ درصد است. در کنار این آمارها، گزارش مرکز آمار نشان می دهد از ۲۴٫۷ میلیون شاغل کشور تنها ۳٫۶ میلیون نفر آنان زنان هستند. همه اینها منجر به خروج چشمگیر زنان از بازار کار و پیوستن آنان به جمعیت غیرفعال شده است. کارشناسان می‌گویند در این وضعیت یکی از فرصت‌هایی که می‌تواند بخشی از معضل بیکاری زنان را کاهش دهد، بخش کسب‌وکارهای خانگی است. بررسی‌ها نشان می دهد درحال حاضر در حوزه کسب‌وکارهای خانگی ۵۱۲ رشته مصوب در کشور فعالیت می‌کنند. آن‌طور که دبیرخانه ستاد ساماندهی حمایت از مشاغل خانگی می‌گوید، از ابتدای شروع به کار دولت سیزدهم تا پایان سال ۱۴۰۱ بیش از ۱۶۰ هزار شغل خانگی در کشور ایجاد شده و زنان با ۸۰ درصد بیشترین سهم در ایجاد کسب‌وکارهای خانگی را داشته‌اند. براساس هدف‌گذاری معاونت اشتغال وزارت کار در سال ۱۴۰۲ طبق هدف‌گذاری صورت گرفته، ۱۵ درصد از کل اشتغال ایجاد شده از محل طرح‌های مشاغل خانگی خواهد بود. همه اینها درحالی است که سهم مشاغل خانگی از کل تسهیلات بانکی حتی به نیم درصد (دقیقا ۰٫۰۶ درصد) هم نمی‌رسد.

رشد ۵ برابری اشتغال خانگی

درخصوص اشتغال ایجاد شده در این بخش نیز طبق آمارها، تعهد اشتغال این بخش از ۷٫۸ هزار طی سال‌های ۱۳۹۳ تا ۱۳۹۷، به ۲۰ هزار شغل طی سال‌های ۹۷ و ۹۸، و ۲۲٫۴ هزار شغل در سال ۱۴۰۰ و ۹۰ هزار شغل در سال ۱۴۰۱ رسیده است. با در نظر گرفتن تعداد شاغلان کسب‌وکارهای خانگی طی سال‌ها ۱۳۹۳ تا ۱۴۰۰، تعداد شاغلان مشاغل خانگی در سال گذشته حدود پنج برابر شده است. براساس اطلاعات سالنامه وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی تفاوت جالب توجهی بین میزان اشتغال تعهدی و تعداد مجوزهای صادر شده در بین استان‌ها وجود دارد؛ به‌گونه‌ای که برای مثال استان تهران با سهم ۱۶٫۵ درصدی از جمعیت کشور، سهم ۲٫۸ درصدی در اشتغال خانگی کشور داشته است. براساس این آمارها، استان خوزستان با سهم ۵٫۹ درصدی از جمعیت کشور، سهم ۹٫۷ درصدی در اشتغال سال ۱۴۰۱ داشته است. اصفهان با ۵٫۸ درصد از کل اشتغال ایجاد شده رتبه دوم را دارد. خراسان رضوی سوم، آذربایجان شرقی چهارم، لرستان پنجم و گلستان ششم است. این آمارها نشان می دهد استان تهران به رغم اینکه رتبه اول جمعیت کشور را دارد اما در اشتغالزایی مشاغل خانگی رتبه ۱۵ کشور را دارد.

رشد ۲۰۱ درصدی صدور مجوزهای مشاغل خانگی

گزارش وزارت کار نشان می دهد تعداد مجوزهای کسب‌وکارهای خانگی در سال ۱۳۹۲ حدود ۱۲۸ هزار و ۴۰۱ مورد بوده که این تعداد طی سال‌های ۱۳۹۳ و ۹۴ به ترتیب به ۵۳٫۵ و ۲۳٫۴ هزار مورد کاهش یافته، در سال‌های ۹۶ و ۹۷ به ۹۲ و ۱۰۵ هزار مورد و در سال‌های ۹۸ و ۹۹ به ترتیب به ۳۶ و ۲۷ هزار مورد رسیده است. در سال ۱۴۰۰ این تعداد به ۲۷٫۷ هزار فقره و در سال ۱۴۰۱ این تعداد با رشد ۲۰۱ درصدی به ۲۱۸ هزار و ۹۸۲ مورد رسیده است. گفته می‌شود اصلی‌ترین دلیل رشد صدور مجوزها در این بخش مربوط به قانون تسهیل فضای کسب و کار بوده که موانع را از سر راه شروع کسب‌وکارها برداشته است.

سهم ۰٫۰۶ درصدی مشاغل خانگی از تسهیلات بانکی

طبق هدف‌گذاری صورت‌گرفته از سوی معاونت اشتغال وزارت کار در سال ۱۴۰۲ حدود ۱۵ درصد از کل اشتغال ایجاد شده از محل طرح‌های مشاغل خانگی خواهد بود. این وضعیت در حالی است که تسهیلات ارائه‌شده به این بخش طی سال ۱۴۰۱ رقم بسیار ناچیزی حدود ۰٫۰۶ درصد از کل تسهیلات ارائه‌شده نظام بانکی بوده است. گزارش وزارت کار نشان می‌دهد از کل رقم ۳ هزار میلیارد تومانی در نظر گرفته شده برای مشاغل بخش خانگی، طی سال گذشته حدود دو هزار میلیارد و ۵۴۰ میلیون تومان آن به مشاغل خانگی پرداخت شده است. براساس این گزارش درحالی نظام بانکی طی سال گذشته چهار هزار و ۴۴۸ هزار میلیارد تومان تسهیلات به خانوارها و بخش‌های اقتصادی پرداخت کرده که سهم مشاغل خانگی فقط دو هزار میلیارد و ۵۴۰ میلیون تومان بوده است. این مهم به آن معناست که نه‌تنها ارائه تسهیلات بانکی به این بخش مغفول باقی مانده، بلکه تمامی مبلغ تعیین‌شده نیز به مشاغل خانگی اختصاص پیدا نکرده است. در این خصوص مهدی صحابی، مدیر اعتبارات بانک مرکزی چندی پیش در گفت‌وگو با رسانه ملی عنوان کرد: «براساس تبصره بند ۶ ماده ۷ قانون مشاغل خانگی و ماده ۱۷ اجرای قانون، هر سال با هماهنگی وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی نسبت به توزیع اعتبارات مشاغل خانگی اقدام می‌کنیم. امسال با همکاری وزارت تعاون، پرداخت اعتبارات قرض‌الحسنه با تعیین توزیع استانی، آغاز شده است. سال گذشته ۳ هزار میلیارد تومان سهم بانک‌ها از تسهیلات مشاغل خانگی بود که بیش از ۹۰ درصد آن محقق شد، امسال این اعتبارات با ۳۳ درصد افزایش به چهار هزار میلیارد تومان رسیده است. اگر بتوانیم تا مهرماه بخش عمده‌ای از تسهیلات مشاغل خانگی را پرداخت کنیم، منابع جدیدی از سوی بانک مرکزی به این طرح اختصاص پیدا می‌کند. در کمترین زمان افراد معرفی‌شده از سوی سامانه به بانک معرفی و تسهیلات پرداخت می‌شود. رئیس دبیرخانه ستاد ساماندهی و حمایت از مشاغل خانگی سقف پرداخت تسهیلات مشاغل خانگی را برای مشاغل مستقل تا ۱۵۰ میلیون تومان و مشاغل پشتیبان به ازای به‌کارگیری تا ۴۰ نفر، چهار میلیارد تومان اعلام کرد.»

تسهیلات ۵۸ میلیونی به ازای هر شاغل

طبق ابلاغیه بانک مرکزی، امسال چهار هزار میلیارد تومان تسهیلات خانگی به متقاضیان تعلق خواهد گرفت. این میزان بین هشت بانک ملی ایران، پست‌بانک، توسعه تعاون، صادرات ایران، تجارت، ملت، رفاه کارگران و قرض‌الحسنه مهر ایران سهمیه‌بندی شده است. مبلغی که در آخرین مصوبه دولت برای این وام در نظر گرفته شده، ۵۰ میلیون تومان به ازای هر نفر بوده و سود دریافت‌کنندگان وام، چهار درصد برآورد شده است. گزارش وزارت کار نیز نشان می‌دهد در سال گذشته ۴۳ هزار و ۵۹۳ نفر موفق به دریافت تسهیلات مشاغل خانگی شده‌اند که با احتساب دو هزار و ۵۴۰ میلیارد تومان تسهیلات این بخش، به‌طور میانگین به ازای هر شاغل ۵۸ میلیون تومان تسهیلات خواهد بود. در این خصوص رئیس دبیرخانه ستاد ساماندهی و حمایت از مشاغل خانگی نیز سقف پرداخت تسهیلات مشاغل خانگی را برای مشاغل مستقل تا ۱۵۰ میلیون تومان و مشاغل پشتیبان به ازای به کارگیری تا ۴۰ نفر، چهار میلیارد تومان اعلام کرد. آزیتا همتیان، رئیس دبیرخانه ستاد ساماندهی و حمایت از مشاغل خانگی کشور نیز چندی پیش در گفت‌وگو با رادیو اقتصاد گفت: «این ستاد با انعقاد تفاهمنامه با بانک رفاه ایران و بانک قرض‌الحسنه مهر ایران و ارائه تسهیلات به مشاغل خانگی، طرح سکوی فروش و فروش تضمینی را برای مشاغل خانگی به همراه خواهد داشت. حوزه مشاغل خانگی از سال ۱۴۰۰ با حمایت و نگاه ویژه دولت سیزدهم شاهد رشد و شکوفایی خوبی بود که گام نخست، تسهیلگری در صدور مجوزها و حذف امضاهای طلایی بود. اکنون صدور مجوزهای مشاغل خانگی از طریق درگاه ملی مجوزهای کشور و به‌صورت آنی است و کارشناسان اداره‌های تعاون، کار و رفاه اجتماعی در سراسر کشور پاسخگوی سوالات متقاضیان هستند. طرح توسعه مشاغل خانگی به‌صراحت در قانون بیان شده و زنان خانوار بیشترین جامعه هدف این قانون است. مشاغل خانگی از ۳۸۵ رشته در سال ۱۴۰۰ به ۵۱۲ رشته ارتقا یافته که همه رشته‌ها بر مبنای مشاغل نوآورانه است و پژوهش‌های پیرامون آن توسط دستگاه‌های اجرایی کشور انجام شده است. از جمله اقدامات انجام شده برای توسعه این دست مشاغل، ارائه تسهیلات سالیانه بانک مرکزی به آنها است. بررسی‌های صورت‌گرفته نشان می دهد تسهیلات اختصاص داده شده به بخش مشاغل خانگی در سال ۹۲ به میزان ۵۰۰ میلیارد تومان بوده است. این عدد با احتساب دلار آزاد سه هزار و ۵۷۹ تومانی، حدود ۱۳۹ میلیون دلار بوده است. این عدد در سال ۱۴۰۱ با احتساب میانگین نرخ دلار آزاد، حول‌وحوش سه هزار میلیارد تومان، یعنی حدود ۸۴ میلیون دلار کاهش یافته است. این موضوع نشان می دهد به‌رغم افزایش دو هزار و ۵۰۰ میلیاردی تسهیلات در طی هشت سال اخیر، با در نظر گرفتن کاهش ارزش ریال، ارزش حقیقی تسهیلات مشاغل خانگی در طی این سال‌ها نه تنها افزایش نداشته بلکه عملا از ۱۳۹ به ۸۴ میلیون دلار یعنی به حدود نصف سال ۹۲ نزول پیدا کرده است.

چرا مشاغل خانگی شکست می‌خورند؟

محسن مختاری، کارآفرین و مشاور سرمایه‌گذاری در گفت‌وگو با «فرهیختگان» درخصوص چالش‌های کسب‌وکارهای خانگی گفت: «مشاغل خرد و کسب‌وکارهای کوچک و متوسط با چند مساله روبه‌رو هستند؛ از جمله این مسائل می‌توان به بازارشناسی، بازاریابی، مطالعه بازار، توانمندسازی صاحبان کسب‌وکار و ایجاد ارزش افزوده اشاره کرد. متاسفانه دیده می‌شود در بخش مشاغل خانگی کالا مبتنی بر نیاز بازار تولید نمی‌شود و نیازسنجی و بازاریابی به شیوه درست و موثری انجام نمی‌گیرد. همین امر سبب می‌شود تا صاحبان مشاغل خانگی با استقبال مشتریان یا متقاضیان مواجه نشوند و پروژه یا کسب‌وکار آنها شکست بخورد.» وی افزود: «صاحبان کسب‌وکار بیش از هر چیز نیازمند توانمندسازی هستند. متاسفانه بعضا به برخی کسب‌وکارهای خانگی بدون گذراندن آموزش‌های لازم مجوز داده می‌شود. این در شرایطی است که ضرورت دارد صاحبان کسب‌وکار به مباحث مرتبط با بازاریابی، مدیریت کسب‌وکار و اصول اولیه این کسب‌وکارها اشراف داشته باشند.»

تسهیلات بدون توانمندی، آتش زیر خاکستر

مختاری در ادامه با تاکید بر این موضوع که قطعا اعطای تسهیلات در شروع و رشد و نمو کسب‌وکار نیاز است، می‌گوید: «در حوزه کسب‌وکارهای خانگی و کوچک درصورتی‌که فرد متقاضی اطلاعات کافی در این حوزه‌ها نداشته باشد، ارائه تسهیلات به آنها بدون آگاهی و توانمندی‌ای لازم، کار خطرناکی خواهد بود. ارائه تسهیلات بدون توانمندی می‌تواند افراد را از بیکار به بدهکار و درنهایت متاسفانه بعضا به بزهکار تبدیل کند. درنهایت نیاز است آموزش کاربردی و موثری در زمینه‌های مهارت‌های نرم و سخت مدیریت، شناخت اصول کسب‌وکار، فنون مذاکره و... به متقاضیان ارائه شود.»

مختاری تصریح کرد: «ایجاد ارزش افزوده موضوع مهم دیگری است که نیاز است در این بخش به آن بیش از گذشته پرداخته شود. در این باره باید بتوان به این سوال کلیدی پاسخ داد که مشاغل خانگی قرار است چه ارزشی ایجاد کنند؟ بعضا مشاهده می‌شود افراد بدون اطلاع از جوانب یک شغل خانگی و فارغ از آشنایی با دغدغه‌ها، مسائل و چالش‌های آن به تقلید از یک کسب‌وکار به امید موفقیت و سودآوری وارد یک حوزه خاص می‌شوند و به دلیل عدم ایجاد ارزش افزوده شکست می‌خورند. این ارزش افزوده و مزیت رقابتی می‌تواند کم کردن مسافت، بسته‌بندی خوب و... باشد.»

نیاز به یک نهاد متولی قدرتمند

این کارآفرین پیرامون اقداماتی حمایتی که می‌تواند از سوی دولت انجام بگیرد، ادامه داد: «یکی از اقدامات مهمی که می‌تواند از سوی دولت به‌عنوان حامی، تسهیلگر و نهاد رگولاتور انجام دهد، توانمندسازی متقاضیان مشاغل خانگی است. منظور از توانمندسازی این نیست که افراد ملزم شوند دوره خاصی را بگذرانند، بلکه به این معنا که یک فرد به‌عنوان راهبر هم‌پا و همسو و در کنار صاحبان کسب‌وکار قرار بگیرد و به رشد آنها از نقطه شروع کمک کند. به عبارت دیگر یک فرد خبره در کنار چند کسب‌وکار باشد و ضمن راهبری به آنها کمک کند تا افراد بدانند در کدام مرحله باید از چه ملزوماتی استفاده کنند. یکی از موضوعات اصلی در این باره توانمندسازی ساختار بدنه اصلی است، ساختاری قدرتمند که صاحبان کسب‌وکار بتوانند درصورت بروز چالش به آن رجوع کنند. برای مثال ستاد نانو در حوزه فناوری نانو به‌عنوان مرجعی در این زمینه شناخته می‌شود که فعالان این حوزه می‌توانند درصورت نیاز از منابع این ستاد بهره‌مند شوند. انجام این کار می‌تواند به رشد مشاغل خانگی کمک کند. از دیگر اقدامات مهمی که می‌تواند توسط دولت انجام شود، جمع‌آوری اطلاعات داده و بخش عمده مطالعات نمونه‌های موفق این دست مشاغل در دنیا و قرار دادن این اطلاعات در اختیار فعالان این بخش است.»

دلیل فرار بانک‌ها از اعطای تسهیلات به مشاغل خانگی

محسن مختاری درخصوص عدم ارائه تسهیلات بانکی به بخش مشاغل خانگی و سهم زیر نیم درصدی به این بخش اظهار داشت: «بخشی از علت عدم ارائه تسهیلات بانکی مناسب به مشاغل خانگی به ریسک گریزی بانک‌ها در زمینه تخصیص وام به مشاغل خانگی بازمی‌گردد. به این ترتیب بانک‌ها به دلیل ریسک بالای حوزه مشاغل خانگی ضمانت‌های سنگین درخواست می‌کنند که از عهده صاحبان مشاغل خارج است و بسیاری افراد به دلیل عدم توانایی در ارائه ضمانت‌های لازم به سمت دریافت این تسهیلات حرکت نمی‌کنند.»

تجربه موفقی که دنبال نشد

این کارآفرین ضمن اشاره به چند مدل موفق اجرا شده توسط کمیته امداد در سال‌های گذشته، گفت: «در دوره‌ای، مدل موفق در این حوزه توسط کمیته امداد اجرا شده که متاسفانه دنبال نشد. بر مبنای طرح مورد بحث، یک راهبر در کنار تعدادی از مشاغل کوچک قرار می‌گرفت. این راهبر ملزومات اولیه را در اختیار آنها قرار می‌داد، مواد اولیه را تامین و به فروش نهایی محصول کمک می‌کرد. درنهایت درصورت موفقیت مشاغل هم صاحب کسب‌وکار و هم راهبر از نتیجه نهایی آن بهره‌مند می‌شدند. چنین رویکردی می‌تواند به حل چالش‌ها و مشکلات مربوط به فروش کمک کند. این امر مستلزم آن است که راهبران خوب و حرفه‌ای برای این امر تربیت شوند. البته باید در نظر داشت که اکنون نیز راهبرانی در این عرصه هستند اما نبود منفعت مالی چشمگیر سبب می‌شود فعالیت پررنگی در این عرصه نداشته باشند.» وی در پایان یادآور شد: «اگر ملزومات ساختار کسب‌وکاری را بررسی کنیم و مدل‌های مختلف دنیا را با ساختار و فرهنگ بومی خود تطبیق دهیم و با صاحبان کسب‌وکار همراهی موثری داشته باشیم، مطمئنا می‌توان به آینده روشن و موفقیت در عرصه مشاغل خانگی امیدوار بود. اهمیت همراهی از آن جهت است که مسیر کسب‌وکار با تغییر دولت، مدیران و... تغییر نکند و برای مثال برنامه تدوین شده ۱۰ ساله‌ای، در بازه زمانی مشخص‌شده پیگیری شود.»

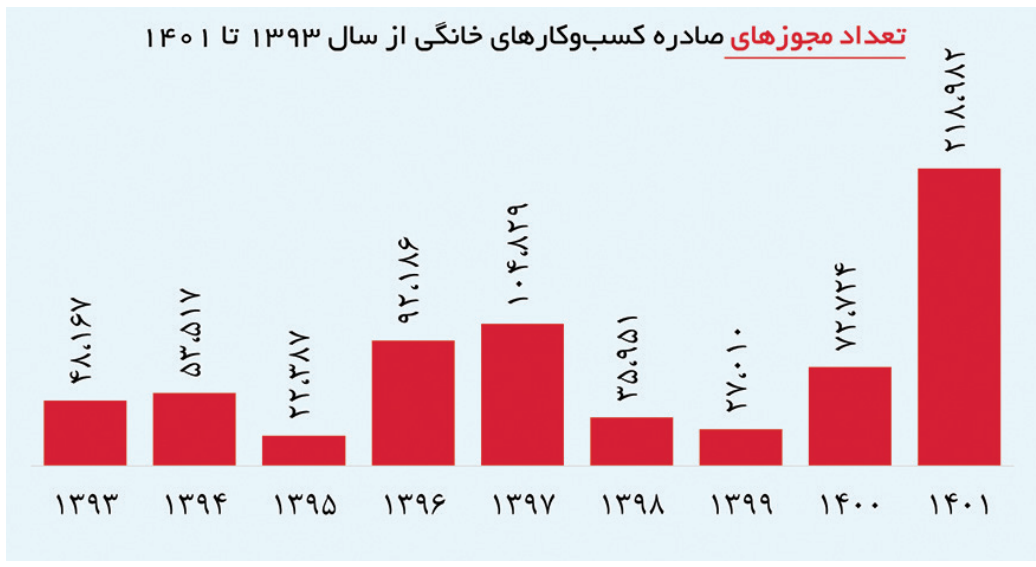

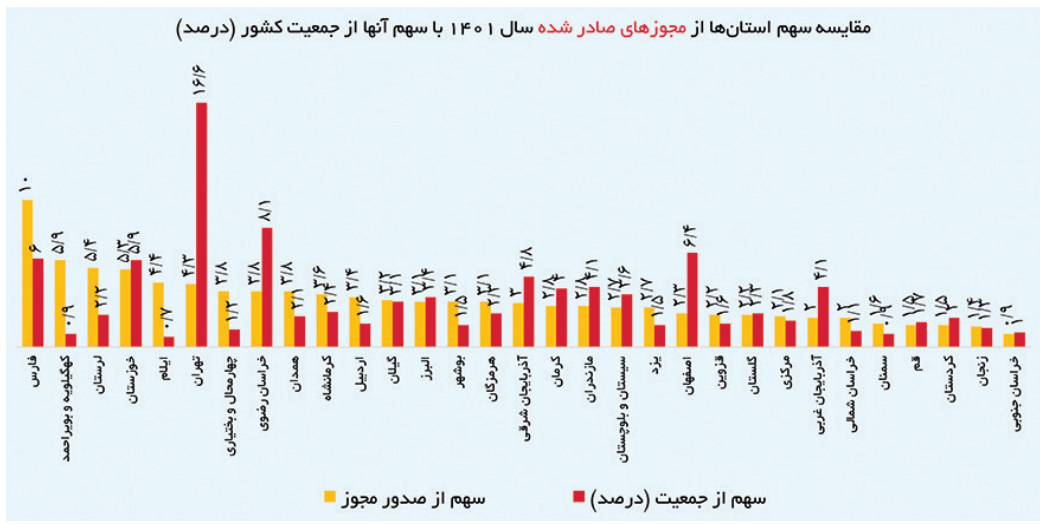

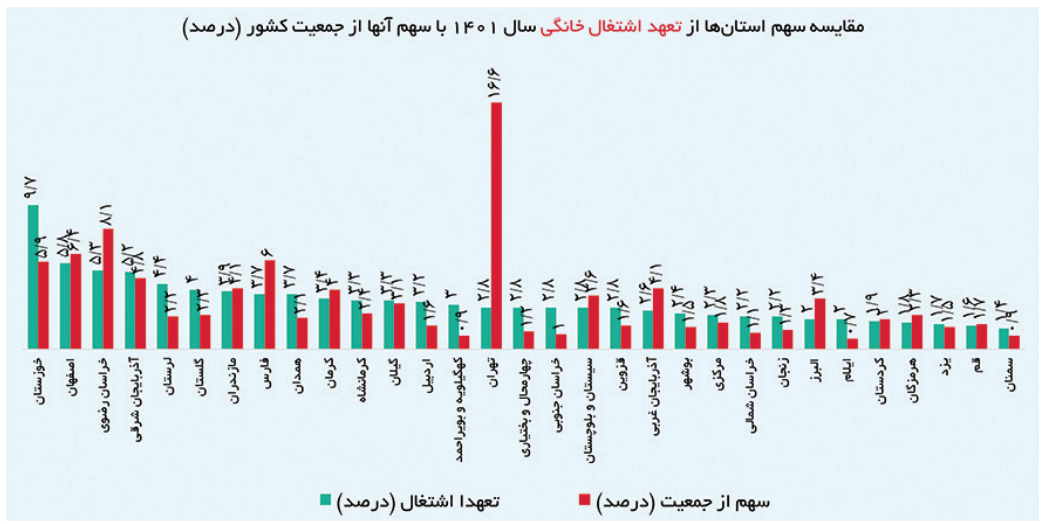

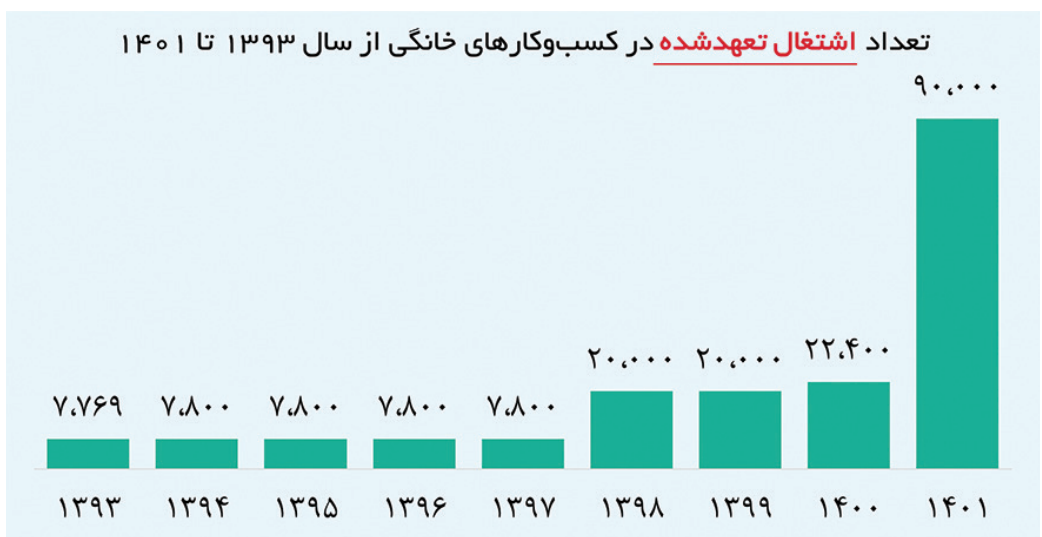

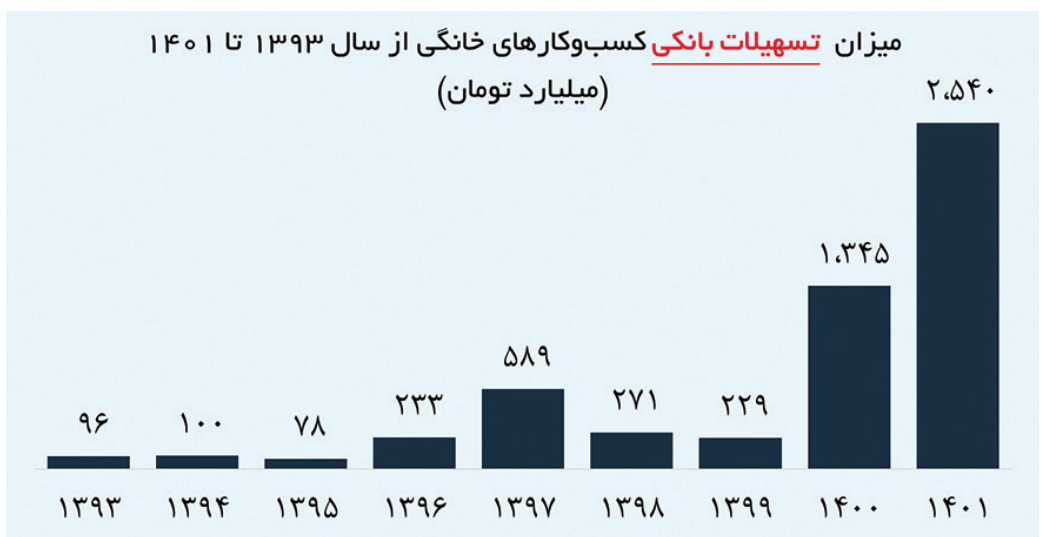

سه‌شنبه ۱۶ آبان ۱۴۰۲
شماره ۴۰۰۱
WWW.FDN.IR
FARHIKHTEGANDAILY

مدیرمسئول:
محمدامین ایمانجانی
سردبیر:
مسعود فروغی
تلفن وفکس:
۶۲۹۹۹۴۹۵ (۰۲۱)
کدپستی:
۱۱۳۵۶۳۳۸۱۶
چاپ:
چاپخانه دانشگاه آزاد اسلامی
نشانی:
خیابان حافظ، پایین‌تر از جمهوری
روبه‌روی ساختمان بورس
ساختمان فرهیختگان، طبقه سوم